

POVERTY AND INEQUALITY - SOCIAL CONSEQUENCES OF THE GLOBALIZING WORLD

HRISTINA VASILEVA-KOLAROVA

LECTURER AT DEPARTMENT "SOCIAL WORK"
AT KONSTANTIN PRES LAVSKY – UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA

H.VASILEVA@MAIL.BG

ABSTRACT: POVERTY IS ONE OF THESE GLOBAL CHALLENGES, WHICH PERMIT THE WORLD COMMUNITY FOR DECADES WILL LOOK FOR CORRECT ANSWERS AND SOLUTIONS. IT IS THE PRIMARY CAUSE OR CONCOMITANT AGGRAVATING FACTOR OF MANY OTHER GLOBAL PROBLEMS, WHICH, OF COURSE, FURTHER COMPLICATES THEIR DECISION. POVERTY IS A PHENOMENON OF SOCIETAL ORDER. IT IS DESIGNED ON THE ECONOMY, SOCIAL RELATIONS, POLITICS, CULTURE. IMMEDIATE IMPACT ON SUCH BASIC CHARACTERISTICS OF EVERY PERSON'S LIFE, SUCH AS HEALTH STATUS AND THE LEVEL OF HIS EDUCATION. IT IS THEREFORE IMPORTANT TO UNDERSTAND WHAT CONSTITUTES ITSELF POVERTY OVER THE LAST DECADE AND WHAT WILL COME OF IT IN THE NEAR FUTURE. IT WILL CHANGE ITS SCALE AND THEN - HOW.

KEYWORDS: POVERTY, GLOBALIZATION, GLOBAL POVERTY, ABSOLUTE POVERTY THRESHOLD OF ABSOLUTE POVERTY, SOCIAL INEQUALITIES "GOLDEN BILLION", "HUNGRY BILLIONS," DEVELOPED COUNTRIES, DEVELOPED COUNTRIES, POVERTY, HUNGER, DISEASE, CATASTROPHIC SCENARIO OF POVERTY, INERTIAL SCENARIO OF POVERTY INNOVATION SCENARIO OF POVERTY

Бедността е едно от тези глобални предизвикателства, за чието разрешение световното общество още десетилетия ще търси верни отговори и решения. Тя се явява първопричина или съпътстващ, утежняващ фактор на много други глобални проблеми, което, естествено, още повече усложнява тяхното решение.

Бедността е феномен от социетарен порядък. Тя се проектира върху икономиката, социалните отношения, политиката, културата. Непосредствено влияе върху такива базови характеристики на живота на всеки човек, като състоянието на здравето и нивото на образованието му. Затова е важно да се разбере какво представлява сама по себе си бедността през последното десетилетие и какво ще произлезе от нея в близка перспектива. Ще се променят ли нейните мащаби и то – как.

Стремеж към отговор на тези въпроси е заложен в настоящата статия.

БЕДНОСТТА КАТО ГЛОБАЛЕН ПРОБЛЕМ

Между „златните” и „гладните” милиарди съществува дълбока пропаст и контрастни нива на качеството и образа на живот. В епохата на глобализация социално-икономическата поляризация на човечеството в тези две полярни точки непрекъснато се усилва. В началото на XXI в. делът на най-развитите страни е по-малко от 12% от населението и 60% от световния БВП. А делът на най-слабо развитите страни обхваща 12% от населението на Земята и 41% от световния БВП. Фактът, че днес нищетата бедността и изостаналостта са характерни преди всичко за „третия” и особено за „четвъртия” свят, не превеи проблема неактуален и по отношение на развитите страни.

Неспособността на повечето бедни страни да се отскубнат от нищетата със собствени сили прави проблема за бедността глобален и общочовешки. В човешката съобщност укрепва убеждението, че пропастта между бедни и богати страни и народи няма да се преодолее оставяйки нещата на естествения им ход на развитие. Става все по-ясно, че без координирани

усилия на всички нива – от локално до глобално ниво няма да има успех при решаването на този изключително тежък проблем за цялото човечество. Опасението, който извиква на вниманието проблемът с бедността в света, се предизвиква не само от това, че задържа световното развитие, но и че заради нея се отклоняват средства от приложението им в по-благоприятни, от гледна точка на икономическата ефективност на капитала, инвестиционни сфери. В сегашния си вид, глобализацията придавайки на света безпрецедентна досега цялостност, не унищожава или изглажда вътрешните противоречия. Обратното – тя ги усилва и обостра. В резултата на все по-силната взаимозависимост между страните и народите, се увеличава взаимната им уязвимост. Така основната опасност от разделяне на света на зони на просперитет и бедност се крие във факта, че в условията на глобални трансформации се засилва детерминирането на бедността с други глобални заплахи и рискове – растеж на нелегалната миграция, тероризма, трансграничната престъпност и др. Социалните напрежения, породени от изостаналостта и бедността, карат политиците и правителствата на бедните страни да търсят вътрешни и външни врагове, умножават конфликти в развиващия се свят, увеличават опасността от международния тероризъм. Преди новите и старите заплахи в глобализацията се свят, са уязвими всички държави, независимо от техния размер, богатство или местоположение.

Бедността в световен мащаб е сериозен проблем за развитите страни и в друго отношение. Мизерното съществуване, липса на канализация, нормално здраве, подкопано от недохранване, правят бедните страни лесна плячка на различни инфекциозни заболявания и епидемии, които представляват опасни заплахи и за богатите държави (например СПИН, туберкулоза, ебола, атипична пневмония и др. пандемии).

Проблемът с бедността се усложнява и от развитието на демографските процеси. Въпреки това, че от 2030 г. в повечето развиващи се страни, прирастът на населението ще се забави, не се очаква силно положително въздействие върху намаляването на бедността. През близките 20 г. населението на земното кълбо се очаква да бъде увеличено с 1.5 млрд. души. При това 320 млн. ще е увеличението на населението в Африка, в т.ч в Южна Сахара, където бедността е постоянна и се предава от поколение на поколение.

Днес три четвърти от бедните обитатели на планетата живеят в селските местности. Въпреки това, урбанизацията радикално променя разпределението и характера на бедността. През 1950 г. числеността на градските жители е съставлявала една трета от населението на земята, през 2000 г. вече е половината, а в към средата на

XXI в., се прогнозира да достигне две трети. През 2013 г. 30% от гражданите на света - 1 милиард души - живеят в гета. Най-висок дял от тях са жителите на бедните квартали в Субсахарска Африка и Южна Азия, където в много градове надвишават 70% от населението. Ако сегашният темп на градския прираст на населението и разпределението на доходите продължи, то до средата на 20-те години броят на жителите на бедните квартали ще достигне 2 млрд. Животът в бедните квартали води до висока честота на заболяване, детската смъртност, престъпност, както и други прояви на антисоциално поведение. Липсата на житейски перспективи създава благодатна почва за нестабилност и увеличава потенциала за насилие.

По този начин, бедността става сложен глобален проблем: икономически, социален, културен, политически, с международно дестабилизиращ потенциал. Няма съмнение, че през следващите десетилетия, той ще бъде една от най-болезнени точки на глобалния дневен ред.

ОСНОВНИ ПОДХОДИ КЪМ ОПРЕДЕЛЯНЕТО НА ГЛОБАЛНАТА БЕДНОСТ

Налице са два подхода към такова определяне. В рамките на икономическия подход се разбира като състояние свързано с ниски нива на доходите и потреблението на физическото лице или домакинство. При интегрирания подход бедността се разглежда в широк социален контекст и се тълкува като липса на, или много ограничен достъп до ресурси, които определят качеството на живот на индивида. Бедността е многолика и разнообразна, тя варира във времето и пространството. Ясно е, че в различните страни и в различните исторически периоди човешките нужди се оценяват по различен начин. За най-слабо развитите страни, бедността е

абсолютното зло, липсата или отсъствието на жизненоважни ресурси (храна, чиста питейна вода, подслон, дрехи), за да се гарантира, биологическото оцеляване и основни човешки права. Бедността в богатите страни е относителна величина. В тях се говори за неравенството в доходите, сериозни отклонения от преобладаващия в страната, стандарт на живот, ограничения в избора на шансовете в живота (депривация).

Има различни методи за измерване на бедност. Абсолютен - свързан с бедните граждани и домакинства с доходи под определен минимум. Относителен - бедни са граждани и домакинства, чиито доходи са очевидно недостатъчни за преобладаващите стандарти на потребление в общността. Субективен - отчита собствените оценки на населението за финансовото им състояние. Абсолютното измерване съответства на икономическия подход за определянето на бедността, а останалата част са интегрирани подходи.

В рамките на абсолютното измерване на бедността се използват няколко критерия за доходите, предложени от Световната банка. Един от тях е, че дневно на човек се полагат минимум 1,25 долара (до 2008 г. - 1 дол.). Това е прагът на абсолютна бедност или нищетата, в която днес преживяват около 1.4 млрд. човека. Този критерий е заслужено критикуван като прекомерно нисък, съответстващ на националната граница на бедността в 10 - 20 от най-бедните страни на света. Въпреки това, той е широко използван в международни сравнения, включително заради това, че позволява да се привлече вниманието на света към степента на лишения, изпитвани от хората в развиващите се страни. Именно от него (в случая, 1 дол. на ден) се ръководят разработващите Целите на хилядолетието за развитие, приета на срещата на върха през 2000 г., извеждайки целта за намаляване до 2015 г. броят на бедните и гладни хора по света наполовина в сравнение с 1990 г. Без съмнение, този критерий за мярка на абсолютната бедност ще увеличава своята стойност. В този смисъл има и въведен критерий, при който нивото на бедност се смята 2.15 дол. На ден за човек. Налице са и аналогични национални критерии.

СЦЕНАРИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА БЕДНОСТТА В ГЛОБАЛЕН МАЩАБ

Възможни са три основни сценария за глобалното развитие и динамиката на бедността, в зависимост от тенденциите на съвременните процеси на глобализация:

1. *Катастрофичен* – Обуславя се от военни конфликти в зони на нестабилност, с използването на оръжия за масово унищожение и терористични актове, което води до замърсяване и радиация химично отравяне на околната среда. Последницата от това е хуманитарна катастрофа: милиони жертви, превръщането на големи, гъсто населени райони в отровено пространство, което представлява увеличение на бедността и глада на населението на света.

2. *Инерционен* - Базиран върху разширяването на обхвата на действащите към момента противоречиви тенденции на световното развитие: увеличаване на нестабилността на икономическата и социално-политическата ситуация в света; влошаване на екологичната криза дължаща се на замърсяването на околната среда с цел увеличаване на печалбите; укрепване на неравномерно социално-икономическото развитие на отделните страни и региони, и др.

3. *Иновационен* – Този сценарий на иноватизиране включва не само научните, техническите и икономически сфери, но и социално-политическите, социалния живот, международните отношения и безопасността на околната среда. Това ще даде реален шанс за постепенно преодоляване на негативните ефекти от съвременния модел на глобализацията, решаване на проблема с бедността и да постигнат напредък в преодоляването на бедността. В контекста на рязкото увеличаване на конкуренцията на световния пазар за стоки и услуги, решаващо значение за успешното социално-икономическото развитие имат иновативните процеси, основани върху развитието и реализацията на човешкия потенциал. През следващите десетилетия, се очаква по-нататъшно увеличаване на пропастта между стандарта на живот на страните следващи пътя на модернизацията. Този сценарий предполага справяне с бедността и глада чрез пробиви във високите технологии, равен достъп на всички страни и народи до резултатите от научни и технологични постижения и тяхното прилагане. Научният и

технологичен прогрес ще открие възможности за използване на нови енергийни източници и нови материали. Иновациите в областта на биотехнологиите и пречиствателни системи, подобряване и разнообразяване на селското стопанство ще помогнат да се преодолее липсата на храна; напредъкът в медицината - за да се справят с редица заболявания са се превърнали в напаст за бедните страни и заплахата от пандемия за богатите.

Пазарните трансформации при глобализацията, които се характеризират с тясното взаимно преплитане на икономически, политически, социални и духовни кризисни моменти, релефно открояват тенденцията за усилване на подоходната диференциация.

Последната днес определено придобива формата на социална поляризация. Концентрирането на богатство и властови ресурси в един тънък обществен слой в съчетание с обедняването на широки маси от населението създава: а) два относително обособени и неконтактуващи един с друг потребителски пазари; б) разширява общественото пространство, в рамките на което имат място конфликтни интереси, ценности и ориентация на реалното поведение, насочено към търсене на социален реванш и перманентно преразпределение на общественото богатство; в) обособява затворени зони за общуване и специфични сфери за реализация на всеки един от двата срещуположни слоеви сегмента. В обществото все по-определено се диференцират и изолират едно от друго групови образувания със своите специфични интереси, локализираност на дейността в определени сектори на икономиката и обществения живот, с характерна траектория за социално развитие и начин на живот.

Бедността и безработицата изхвърлят към периферията на обществото и маргинализират в ускорен порядък значителни обществени слоеве. Специфичен белег на бедността е, че нейните граници не се ограничават с безработните, пенсионерите и неквалифицираните работници.

Периметърът на бедността е с широк групов състав, в който влизат основните социопрофесионални групи на производствено-техническата,

хуманитарната и научна интелигенция, квалифицираните работници от държавните и от множество частни фирми и организации, тези, които във високоразвитите страни съставляват гръбнака на новата средна класа. Днес те образуват категориите на **работещите бедни**. Важното в случая е, че в най-тежко материално положение, като правило, се оказват каталитичните социални групи и слоеве, т.е. тези, които разполагат със значителен професионален, интелектуален, образователен и нравствен потенциал и в най-голяма степен са непосредствено заинтересовани от успеха на реформите.

В обществото вече възникват в буквалния смисъл невидими граници, разделящи хората. От едната страна се обединяват тези, които имат достъп, включват се в световната мрежа на Интернет, притежават необходимите интелектуални и финансови ресурси, позволяващи им да използват целия набор от предоставени от мрежата опции. В същото време се оказват изхвърлени онези, които са лишени от такъв достъп. На практика се създават и активно развиват две паралелни системи на комуникация и тип участие едната за образованите и финансово осигурените хора, разполагащи със съвременни модерни средства за комуникация и другата на лишените от такава средства.

Задълбочаването на неравенството се свързва с такава най-важна характеристика на информационното общество като бързото превръщане на информацията и знанията в нови продукти и технологии, които стават елемент на общественото богатство. С други думи информацията и знанията са тези елементи около които се организира съвременния производствен процес и модерните технологии, именно те опосредстват участието на хората в основните сфери на обществения живот, вземането на ефективни стопански и политически решения. Съвременното общество утвърждава изключително тясната обвързаност между интелектуалния потенциал (знания, високо равнище на образование и професионална подготовка и култура) и достъпа, притежаването (респ. разпореждането) с материални, финансови и символни ресурси.

Интензифицира се вътрешното разслояване сред различните социални групи, както и затварянето, капсулиране на отделни групи и слоеве в тях. Информацията обединява труда на много хора със сравнително еднороден

социален статус, които обаче се обособяват като правило в затворени интелектуални и други общности. Това е свързано с обстоятелството, че информацията индивидуализира труда представителите на тези интелектуални общности имат възможност да създават самостоятелно готова продукция. Отчуждените и подтиснати класи на постиндустриалното информационно общество имат все по-малко основания и права да претендират, че са создатели на този продукт, а и за по-голямата част от техните представители перспективата е ясна продължаване на деградацията по линия на професионалния, образователен и материален статус. В самата средна класа протича значителна вътрешна диференциация, като едни нейни слоеве и групи се смъкват към нискостатусните групи в обществото, докато други авансират в посока на обществените върхове. Утвърждава се тип социално разслояване, което залага остри конфликти и противопоставяне между групите в обществото.

Конкретни проблеми, които глобализацията поставя пред устойчивото развитие. Тези проблеми, могат да се обобщят в няколко направления, както следва:

Финансова "летливост": Големите капитали влизат и се оттеглят от борсата на дадена държава със същата скорост и предизвикват неочаквана неликвидност и дестабилизация. В момента, също глобализацията е една от причините за световната рецесия, обхванала финансовите пазари от последните две години.

Нарастване на неравенството: Развитите страни с повече внедрени технологии и отворени към световния пазар бяха облагодетелствани от глобализацията за сметка на слабо развитите държави. В самите развити страни след осемдесетте години на двадесети век неравенството се увеличи многократно / САЩ, Германия, Англия и т.н./ В края на двадесети век една пета от най-богатите държави държи 86 % от световния брутен продукт, а най-бедната една пета от населението само 1 % . Тримата най-големи мултимилionери на света притежават повече богатства от 600 милиона жители на най-бедните държави в света.

Лична несигурност: Престъпниците също се възползват от глобализацията. Напредъкът на технологиите, лесния достъп до информацията, възможността за бърза световна комуникация, свободните капиталови пазари дават възможност за по-лесен, по-бърз обмен и по-слабо контролират не само за литература и семена, но и за проституция и оръжие. Незаконната търговия с наркотици, жени, оръжие и прането на пари засилва насилието и престъпността, защото предлага лесни пари и лесен достъп до тях. Черният пазар на оръжие благоприятства уличната престъпност и гражданските конфликти. Интернет улеснява търговията с дрога, оръжие и жени и тези връзки са извън контрол, както и всичко останало в тази световна компютърна мрежа.

Здравна несигурност: Улесненията при пътувания, миграция и общуване повишиха и риска от заболявания като СПИН и др. В развиващите се страни тя се разпространява много по-бързо. С всеки изминат ден този бич на века става все по-младо, по-бедно и повече женско заболяване.

Трудова несигурност: Световният пазар на работна ръка работи все повече в интерес на висококвалифицираните бизнес, научни, атрактивни работни места, които днес са световния професионален елит. Все още пазарът за неквалифициран труд се ограничава в рамките на националните граници.

Културна несигурност: Глобалната комуникация днес позволява най-обхватна видимост, постигната до момента по отношение културното разнообразие на нашата планета. Тази възможност да бъдат споделени различни идеи, бит, творчество и мъдрост между различните народи обогатява невероятно много цялото човечество.

Процесът на глобализация предполага дълбоки промени, засягащи мирогледа, ценностната система и научните принципи на човешкото съзнание, които изискват нови модели, методи и стратегии за организиране на човешката еволюция. Политическите,

социалните, икономическите и културните дейности, които обхващат земята, освен че налагат взаимодействие между държавите, образуващи световната общност, оказват значително влияние върху индивидите, като пораждаят мащабни съотношения, надхвърлящи локалните.

REFERENCES

1. **Banerjee, A., Duflo, E., 2012:** Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty, PublicAffairs, 2012
2. **Sachs, J., 2006:** The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time, Penguin Books; Reprint edition, 2006
3. **Singer, P., 2009:** The Life You Can Save: Acting Now to End World Poverty, Random House, 2009